

През 21 интервюта ученици от Дойче шуле препрочитат драмата на хлорните атаки

Ценни документи виждат бял свят за първи път в книгата на гимназистите

Цели ПИГУЛЕВА

„Уважаеми другарю Добреску, още по време на строителството на химическия завод в гр.Гюргево от наша страна беше поставен въпросът, че има опасност от замърсяване на въздуха на такъв голям и важен български център, какъвто е гр.Русе. Тогава румънската страна пос ангажимент, че ще вземе всички мерки за избягване замърсяването на въздушния басейн на града. За съжаление, в последно време зачестиха случаите на замърсяване на въздуха в гр.Русе. Понякога, дори при отсъствието на вятър, се чувствава обгазяване на атмосферата, придружено с ясно изразена неприятна миризма. От направените измервания се установи, че съдържанието на солна киселина във въздуха е 0,31 мг/кв.м при норма 0,2 мг/кв.м, а на сярна киселина - 0,215 мг/кв.м при норма 0,1 мг/кв.м... ще ви бъде благодарен, ако този въпрос отново се разгледа и анализира от румънската страна и се потърсят пътища и средства за отстраняване на прездизвиканото замърсяване...“

Това е писмо, подписано „С другарски поздрав“ от Андрей Луканов

председател на българската част на правителствената българо-румънска комисия за икономически и научно-техническо сътрудничество. Датата на писмото не е личи, месецът е май, годината - 1982-ра.

Писмото е един от уникалните документи, свързани с драмата на русенци през втората половина на миналия век, породена от хлорните обгазявания от химическия комбинат „Верахим“, построен край Гюргево. „Вопълът“ на Луканов и други прелюбителни документи могат да се прочетат за първи път. Това става благодарение на книгата „Русе

срещу хлора“, която е съставена и издадена от екип гимназисти от СОУ с преподаване на немски език „Фридрих Шилер“. Тази вечер в 17 ч в Историческия музей книгата ще бъде представена пред русенската общественост, голяма част от която със сигурност още не е забравила мъчителните години на химически атаки, които довеждаха хората до истинско отчаяние.

Идеята за сборника, в който учениците са направили 21 интервюта с русенци /и не само/, които са преживели хлорните обгазявания, е на преподавателя по история в Дойче шуле Николай Чакъргов. История на България се учи в шести, десети и единадесети клас, но

в нито един учебник не се споменава за русенските протести срещу хлора

а това е първата реална проява на гражданско общество в страната, казва историкът, който преподава в Дойче шуле от 1994 г., година след дипломирането си. „Във всички учебници се посочва, че гражданските протести в България започват на 7 ноември 1989 г. в градниката пред столичното заведение „Кристал“, някъде се споменава като начало на протестите т.нар. Русенски комитет, създаден в София. Но за самите русенски протести „на майките с количките“, които са абсолютен прецедент за времето на социализма - нито дума!“, казва Чакъргов. Неговата съвест на историк не му дава мира, убеден, че фактите трябва да заемат своето място в науката и в учебниците, през 2008 година запалва с идеята момичетата и момчетата от горните класове в Дойче шуле. Прероковите течения на вестник „Дунавска правда“ за шест години, искаме да открием какво е писано по темата за драмата на русенци, подложени на хлорния терор, припомня преподавател

Снимка: Красимир СТОЯНОВ

лят. Децата и техният учител потърсили данни и документи в Държавен архив, в Библиотеката, в Историческия музей. След това се заели с интервюта. Въоръжени с диктофони и фотоапарати, те провеждат 21 разговора с личности, които

пазят в спомените си различни ракурси на русенската драма

Така днес в книгата могат да се прочетат размислите на едни от инициаторите и вдъхновителки на протеста на майките Цонка Букурова и Тодорка Бобева, на художниците Златка Стойкова, Володя Кенарев, Роберто Андреев - за смелата изложба, провокирала мълениосна реакция от страна на тогавашните власти, на университетския преподавател по география Васил Дойков, на обществеността Мария Варамезова, на лекари, журналисти, специалисти.

Момичетата и момчетата са стигнали в своите проучвания на дадушливата синкава тема и до замислите на Русенския комитет в София - взели са интервюта от писателя Георги Мишев и философа

Никола Василев. А сред прелюбителните документи, които са публикувани в изданието, е и справка за заболяемостта в Русе „във връзка с екологичната обстановка“, изготвена от д-р Евгени Назъров, главен лекар на русенската болница. Тя е изготвена на 16 юни 1989 г. и в нея е посочено: „В периода 1986-1987 г. направихме проучване на регистрираните заболявания на дихателната система в поликлиниките в деня с обгазявания спрямо контролни дни без обгазявания. Установи се увеличение с 36%. По заболявания:

за бронхиалната астма увеличението е повече от два пъти, за остри бронхити - с 50%

за пневмонити - 49%, за емфизема и хроничните бронхити - 39%, а за остри инфекции на горните дихателни пътища - с 24%. Възпаленията на очите са увеличени с 25-85%, в зависимост от концентрациите на токсичните вредности“.

Няма друго такова научно изследване, направено от ученици, отбелязва Николай Чакъргов. Всъщност, по съставя-

нето на сборника са работили два екипа гимназисти. Когато първият вече бил приключил голяма част от работата, се оказало, че няма пари, за да се издаде книгата. Това, от една страна, огорчило и учениците, и техния преподавател, но след като „първите“ автори вече се дипломирали и се разпръснали по различни университети, шафетата поели следващите в колоната, които допълнили сборника и го довели до напълно завършен вид. За нас тази тема е нова - изглеждаме филмите за обгазяванията, след това, когато започнахме да правим интервюта, научавахме все нови и нови факти, които за нас бяха неизвестни, казва Преслава.

Мислех си как бих постъпила самата аз, ако живеех в онова време продължава момичето. Най-вероятно бих избягала от този град, особено като виждала как детето ти страда, мисля, че това е първото, което би ми дошло наум да направя, размишлява Преслава.

Работата беше интересна, но срещнахме и трудности - в раз-

говорите с хората научавахме все нови и нови неща, но техническото обработване, свалянето на интервюта, не беше лесно, обяснява Силвена. Някои от събеседниците ни свпусаха задълбочено в темата, а нерядко спомените ги отклоняваха и към други факти свързани с онези времена - интервюто с Васил Дойков продължи доста дълго, спомня си Роберт.

Много от наученото не просто попълва знанията на гимназистите за последното десетилетие преди демократичните промени в България, а предизвиква недоумението им. Удивлява ме това, че правителството е мълчало, че не е приемало никакви мерки, казва Христиан. И хората са се страхували да си кажат мнението добавя Лилия.

Това са днешните пораснали деца, които не са обременени от скрупулите, които нас ни притискаха преди няколко десетилетия, те са едно наистина свободното поколение, коментира директорът на Дойче шуле Пламен Иванов. Възхитен съм от будното им съзнание и гражданската им позиция, която откликна на чудесната идея на своя преподавател Николай Чакъргов, признава Иванов. Според него „Русе срещу хлора“ не е просто книга, която разказва за протестите срещу химическата отрова, а е книга за раждането на гражданското общество, започнало от Русе, и създавайки я, учениците от Немското училище сами стават съпричастни към гражданските позиции, стават техни изразители. Това е книга за човешкото достойнство, за човешката свобода, човешката съвест и човешката отговорност и, съставляйки това томче, нашите ученици научават един от най-ценните уроци - уроците на нравствеността и морала, убеден е Пламен Иванов.